

Serdián Miklós György

Képmutató lett a világ

(Tényregény – részlet)

Mi ... romungrók vagyunk, nem tudunk cigányul. Ha felmerül a roma identitás kérdése, nekem az jut eszembe először, hogy jaj, minek ezzel foglalkozni, hogy nem szeretem, ha valaki erőszakosan kisebbség akar lenni, meg hogy elszomorító, hogy a cigányokról csak rossz hírek jelennek meg. Én hiába vagyok büszke a magam életére – vagy bárki a magáéra vagy az övéi sikerére – az nem fér a hírekbe.

(Szalai Antal, hegedűművész, primás, alezredes)

Előszó

A regényt, egy sikertörténetből öngyilkosságba torkolló emberi sors, a cigány mese- és hiedelemvilág, valamint Németh Miklós, Monok díszpolgárának és volt miniszterelnöknek a szavai, „Erről regényt lehetne írni!”, indították útjára. Borsodi Attila újságíró kérdése azonban legalább ennyire fontos volt: „Ön szerint miként lehetne megoldást találni a roma kisebbség és a társadalom elszegényedett rétegeinek problémáira?”

A felismerés, hogy ma Magyarországon nincs baloldal, és a közelmúltban működő cigány/roma rokonok viselkedéskultúrája sem tért el a múlt magyar regényhőseinek szereplésétől, további érvek voltak a könyv megírása mellett.

A Josecito nevet a Dominikai Köztársaságban egy választási plakáton láttam, ami egyben a helyi politikai elit komolyságát is minősítette. A banánköztársaság szintjére zuhanó magyarországi állapotok számos átfedést sugalltak, ezért is vettem kölcsön Józsika karibi-spanyol megfelelőjét a főhős mesefigurájánál.

Köszönetemet fejezem ki Dr. Hoffman Tamás polgármesternek, ill. Újbuda kulturális bizottságának, valamint mindazoknak, akik segítették a munkámat.

Elismerés illeti a Néprajzi Múzeum munkatársainak tevékenységét, munkáját.

Hálával tartozom továbbá néhai Makovecz Imrének lankadatlan biztatásáért.

(Budapest, 2012. február 4.)

1.

Gyermekkor a szigeten. Hírgyártók havi fixért. Az első szabály: PC. Josecito, az éhes szellemek rohama és az oláh cigány bálvány árnyéka. Dober dan! (DD). A Géproma megérkezik az OT PC rendszámú Turán kerékpáron. Az étlap is PC: pandurka és cirki. Halottak napi fokos a Cancún-i bolhapiacról, aminek képirásos szövege a következő: PC 2012. OHOO, a hivatal mindent tud.

Hercenberger a kert közepén állt. Háttal a gátnak, ami mögött egy lomha, barnás folyó csordogált. Mivel más dolga éppen nem akadt, meséket mondott a kerti törpéknek, akik mozdulatlanul álltak a több irányba mutató árnyékaikkal együtt.

– Barátaim! Ezek a történetek majdnem olyanok, mintha az én életemből lennének. De nem ebből az életemből, hanem egy másikból. Valahonnan hozzám kerülhettek, de nem tudom, hogy honnan. Úgy követnek, mint a jól nevelt kutyák. Néhányat közülük talán egy idegentől hallottam, aki már nincs közöttünk. Egy részüket talán álmodtam. Ti viszont szépen megszorodtatok időközben. Mindenki itt van? Minden törpe-fejű?– kérdezte Hercenberger, és úgy tűnt, hogy nem igazán vár válasza, mert azonnal elkezdte az első mesét, amihez olyan képet vágott, mintha már nem is önmaga lenne, hanem a történet főszereplője.

Cigány vagyok. De roma is vagyok. Meg tőlem még szintő is vagyok. A nevem persze magyar. Ez mindent elárul rólam. Szeretem a jó történeteket, és ez itt most egy olyan mese, ami jól hangzik. Reklám a cégemnek. Mert valamiből meg kell élni. Mi híreket gyártunk, és eladjuk a jó kuncaftoknak. Azt kapják tőlünk, amit hallani szeretnének magukról. A hatalomnak dolgozunk, meg gazdag embereknek. Többnyire jól elvannak egymással. Nincs sok vita köztük. Nekünk meg mindegy. A teljesítményünkért megfizetnek. Ez a munkánk a társaimmal. Mi vagyunk a híripar. De erről majd később. Mert az a legjobb, ha az elején kezdem, és nem a végén. Mert az már nem lesz túl vidám. Én itt születtem ebben a városban, és itt élek, amióta az eszemet tudom. Olyan vagyok, mint bárki más. Eszem-alszom, járok az utcákon, többnyire két lábbal a földön. Itt nagyon észnél kell lenni az embernek, különben hamar kirántják alóla a perzsaszőnyeget. Mert ellenségkép az mindig van. Ma én vagyok az ellenség, holnap valaki más. A pihentagyúak kitalálják, hogy utazó vagyok. Ez is a játszma része. Persze soha nem töltöttem el hosszabb időt az országon, de inkább a városon kívül, ahol már majdnem harminchét éve élek. Különösebben nem izgat, hogy ki mit talál ki rólam. Mert magyar vagyok. Se több, se kevesebb. Se más. Magyar az útlevellem, és magyarul beszélek. Magyarul álmodom. Csak magyarul. Ha valaki megkérdezné tőlem, hogy „beszélsz görögül”, jót nevetnék rajta. Vicces lenne. Tetszene, mert van humorérzékem. Mi tagadás, örülnék, ha tudnék más nyelven. De nem tudok. Egy kis mexikói spanyol se ártana. Mert azzal elboldogul az ember. De csak magyarul tudok. „Az van, ami van”, mondják a buddhisták, akik mondanak mást is. Mondjuk a zavaros tudatról. De nekem nincs semmi bakom önmagammal. Ha külföldön vagyok, akkor is azt mondom, hogy magyar vagyok. Ha olyan romák közt vagyok, akik mások, mint a magamfajta cigány, azt mondom nekik is, hogy magyar vagyok. Ezzel nincs is semmi gond. Persze azzal sincs, hogy a családban, mindenki cigány. Így van ez, amióta az eszemet tudom. Mindenki cigány és mindenki magyar. Nem egyszerre mind a kettő, hanem a kettő egyben. Mindenki magyarcigány. A romák egy része azt mondja, hogy „aki sokat emlegeti a származását az nem is cigány”. Nekem se nagyon tetszik az egész rózsaszín ködben úszó maszlag, amit valakik, valahol, valamiért kitaláltak nekünk, hogy ki kicsoda, és honnan jött, meg miért nem megy vissza oda, ahonnan jött. A szigeten, ahol felnőttem – nem éppen az úri negyedben, inkább a gyárudvarhoz közelebb, az egyik egyszobás lakásban –, ott nem volt család. Nem

volt se fehér kesztyű, se gyerekszoba, se szalonzene, se kávé Herendi porceláncsészből. Egy egész szoba volt, és a konyha hozzá. A vécé az udvar végén. Ha sokáig bent volt valaki, akkor kórusban énekelték neki, hogy „subi-dubi, ég a budi”. Télen, amikor üvöltő hidegek jöttek, bölcsebb volt reggelig visszatartani. A kezdés nem volt mesésép, és az emléke se szépül meg, ha visszagondolok a múltra. Nincs okom rá, hogy ne az igazat mondjam. Egy azonban biztos, akkoriban legalább nem volt semmiféle kényszer, hogy másként legyen az, ami van, és senki sem csodálkozott azon, hogy minden úgy van, ahogy van. Én ugyan nem nézek ki cigánynak...

– Akkor utazónak nézel ki! Akarom mondani, nem te, hanem a cigány hősöd. Vagy hős cigányod. Lehet, hogy perzsa volt. Mert valami szőnyeg üzletről beszélt. Vagy indiai? Elég közel vannak egymáshoz. Mi is a neve? – szólt közbe Kokkino, a piros baseball sapkás törpe, aki mindig jót nevetett a saját viccein. Mindig hangosan és szívből nevetett, és most sem hazudtolta meg önmagát.

– Annak látjátok, aminek akarjátok. A lényeg az, hogy éreztétek jól magatokat. Szerintem cigány volt, de magyar is volt. Nem akart roma lenni, utazó meg főképpen nem volt. De csókoltatok mindenkit. Please..., és PC. Fogd be a szád, kérlek, mert mondanám tovább, mielőtt elvesztem a fonalat. De ez már nem ugyanaz a történet! – folytatta Hercenberger rendíthetetlen nyugalommal. Olyan arckifejezéssel nézett, mint aki újra készül átmenni abba a másik világba.

Nem csak én nem nézek ki cigánynak. Sokan vannak, akik egyáltalán nem néznek ki cigánynak. De nagyon is cigányok. Josecito – tényleg így hívták –, egyáltalán nem nézett ki cigánynak. Azért mondom így világosan, hogy nem nézett ki cigánynak, mert semminek se nézett ki. Talán ebbe halt bele. Felakasztotta magát. Egy kicsit. Csak éppen annyira, amennyire kellett. Egy rövid időre. Senki sem tudja senki, hogy mennyire akarta az egészséget. Talán nem is akart átmenni azon a nehéz határon. Csak rá akart ijeszteni az éhes szellemekre, amik körülvették. A láthatatlan főnökeire, a furcsán tiszta barátaira és a szókített barátnőjére, aki már egy plasztikai sebész szakkönyvbe is bekerült. A rossz nyelvek azt híresztelik, hogy valakik még segítettek is neki, szegény Josecitónak, hogy átköltözzön a másvilágra. Én nem nagyon hiszek az ilyen szóbeszédnek. Ez is egy olyan történet, ami eladható, csak éppen a fele se igaz. A másik fele se igaz ugyan, de így még jobb árat lehet kérni érte. Szerintem csupán annyiból áll a történet, hogy Josecito megunta a szerepét. Megunta a képmutatást.

Elege lett püderezett grimaszolásból a kamerák előtt, a mókushintából, a másokat semmibe vevő vak törtetésből, a határtalan önzésből, a haszonlesésből meg a mértéktelen majomkodásból. Elege lett a mellébeszélésből, és a sok kis senkiből, akik a színpalak előtt és mögött a koncert tülekedtek. Mert mindenkiből mindig többet akartak. Még több hírnevet és még több pénzt akartak. Volt nekik ugyan mindkettőből elég, de soha semmi nem volt nekik elég. Josecito halálosan beleunt mindenbe. Szó szerint. A szereplésbe és talpnyalásba. Nekirugaszkodott és összeszedte minden bátorságát. Az egyik kávészünetben egyenesen megmondta a főnökének: „Mély tisztelem elvtárs! Nagyon köszönöm! Nem szeretnék részt venni a féregező bajnokságon. Nem érdekel az egycsillagos nyaralás.” A folytatást ismeritek...

– Ez a te híres Josecito, cigány hősöd, aki ilyen finom magyarsággal megmondta nekik a magáét, miért nem javasolta, hogy inkább saját a törzsükben a férfiaknak szervezzenek féregező versenyt, a nőknek meg táncmulatságot idegenekkel? – kérdezte Kokkino sokatmondó arckifejezéssel.

– Hátsó gondolatai ugyan neki is voltak, de azokat szép szavakba csomagolta. Úgy beszélt, mint egy pap. Ez beleverték – válaszolta Hercenberger ünnepélyesen, mintha a szószékről volna egy láthatatlan tömeghez.

A főbejáratnál, ami mellett egy szintelen szemű, nyolcméteres oláh cigány bálvány állt, a Géproma fékezett. A bálvány minden kétséget kizáróan másolat volt. A méreteit tekintve gyanúsán nagy, de most erre volt igény, mert a fejlett nyugati országokból ideküldött jogvédőknek ez tetszett.

– Dobar dan! DD! Nálatok merről fúj a szél? Nézed, hogy nőnek a kerti törpéid? – köszönt be üvöltve a Géproma. Egyenes derékkal ült a Pannon Culinaris (PC) márkájú kerékpárja bőrülésén, és a kocsmába igyekezett, ahonnan – ha még maradt ereje rá –, egy spiritiszta szeánszra ment tovább. A Géproma

nagy társadalmi életet élt. Ha akart, ha nem, muszáj volt neki, mint a Hellseher Shop társtulajdonosa, akit a beteges igazmondásáról ismertek, és ami nem mindig volt kedvező hatással az üzletmenetre. A Géproma soha nem bízta a véletlenre a jókedvét. A kölcsönenergiát kenőanyagból nyerte ki, mert így hívta a pálinkát. Kizárólag azt a Piramide Cubano (PC) védjeggyel ellátott italt fogyasztotta, a helyzethez illő mennyiségben, amit szabadgondolkodó trópusi feketék árultak. Bár itt a pusztában minden épeszű ember otthon főzte magának, de erről nem illett beszélni jobb körökben.

Hercenberger mindig örült a Gépromának, hisz barátok voltak, és most is üvöltve üdvözölte – Heló cigány! Surran az OT PC? – kérdezte.

Az OT-PC a Turán kerékpár rendszáma volt, amin a Géproma közlekedett. Pontosabban egy kartondarabra ráírta filctollal a négy betűt. Erre is volt külön engedélye. A rendszám így nézett ki:

OT

PC

– Ha legközelebb nem CyberRomának szólítasz, akkor kiszerelem a bálványodból a lélekchippet! – válaszolta széles mosollyal az arcán.

Hercenberger intett neki, hogy majd beszélnek még eleget ebben az életükben, de menjen minél előbb az útjára, mert folytatni szeretné a szereplést.

– Most a tanmese fejezet következik. Csak, hogy megértsétek a szövevényes világot.

– All right. Minden magyar! – üvöltötték a törpék kórusban.

Vannak akik, azt hiszik, ha kapaszkodnak, akkor megoldódik az életük. Tévednek. Mert amikor jön az elszámoltatás, meg kell mondani, hogy mi történt. Legjobb, ha minden egyes szó igaz a történetből, amit elmond a jelölt. Ez már nem az a hely, ahol fizetik a mellébeszélést. Szépen fel kell sorolni úgy, ahogy volt. Ha gyengék az érveid, a következő életedben te leszel a féreg, akit megetetnek a csórá csávókkal a reality showban. De vissza ebbe a világba. Hisz még itt vagyunk mind. Szóval, ha megpróbálsz vegyülni azokkal, akiknek a pénz az istene, de te magad nem vagy legalább annyira arcátlan, mint a fajtájuk, akkor vesztetél. Azt mondják majd az éhes szellemek, hogy „itt megy a lúzer”. Az angollal ne legyen gondotok kedves törpe-fejűek, mert ennyit már minden régi bevándorló és új telepes tud magyarul. Szóval a vesztésnél tartottunk. Nincs sok választási lehetőségetek. Annyit nyomják a fejébe a mantrájukat. Esélyed sincs. Mindegy melyik sorrendet választod, hogy előbb mész el egy zarándokhelyre, hogy megmutasd magad, és utána hazudod tele a képernyőt. Ebbe nem lehet beletanulni. Ez egy olyan műfaj, amit megszokni sem lehet. Lényegesen elegánsabb, ha kitanulsz egy mesterséget. Például rendőr leszel, és elmondod a rokonoknak, hogy úgy a talpukra versz – ízlésüknek megfelelően –, hetvenkettőt vagy kilencvenkilencet, esetleg százegyet vagy háromszor a magyar adagot, ha nem viselkednek rendesen, hogy nem felejtik el egy darabig. Persze mindegyik elfelejt mindent. Butábbak a macskánál. Az csak egyszer égeti meg az orrát, és soha többé nem megy a tűz közelébe. Van más lehetőséged is. Ha jobban tetszik, elmész szakácsnak. Megújítod a cigány kóser konyhaművészetet, és kiteszel egy étlapot: libatepertő és más. Minden van. (PC)

Pandurka

& Cirki

Ez a minden. Meg más is a minden, de az csak pult alatt van. Ha előbb rendőr vagy, aztán meg kocsmáros, az a legjobb életpályamodell. Miután beindult az üzlet, nekirugaszkodsz a következő vállalkozásnak. De ez már tényleg nem lesz könnyű. Összeszeded minden erődet, és állás pályázatot írsz, mert be akarsz jutni az OS PC-be. Az Open Societybe. Hangsúlyozod, hogy csak az esélyegyenlőség miatt akarsz beállni a Nyílt Társadalomba, és csak a PC motivál, a pénz nem érdekel. De elmehetsz – szabad akaratodból – egy People's

Cuisine (PC), gyorsétterembe a kisablak másik oldalára, mosogatni. Nem lesz részed meglepetésben. Ez nem az a hely, ahol csodák történnek. Itt ugyanazt kapod az egész világon. Nem lehet hibát elkövetni. Mert folyamatosan jönnek az ellenőrök, akik lemérik a műanyagtalakat. P-től C-ig, ami két képzelt város első betűje, mert amiről beszélek, az nem tréfa. Megtörténhetne bárhol, bárkivel. Szóval, mindenhol lemérik, amit kell. A tartósítószeret nem mérik le, mert az már becsületbeli ügy, és így üzleti titoknak minősül. A génkezelt darált hús hőfokát is megméri. A buborékok számát is pontosan megméri a barna cukros vízben. Mindent lemérnek és felírnak, és mindent rögzítenek az érintőképernyős leltárkönyvükbe, ami az adatokat röptében feldolgozva továbbítja ismeretlen helyekre. Sejtéseitek lehetnek, de ez a hely annyira titkos, hogy a tulajdonosok közül is csak kevesen ismerik. A szakemberek a központból jönnek, és nem lehet lefizetni őket. Legalább annyit keresnek egy hét alatt, ha nem többet, mint ti törpe-fejűek egész évben. Így van kitalálva. Az ellenőr többnyire észak-nyugatról jön, te pedig, dél-keleten állsz. Ezek a fő égtájak. De ez sem biztos. Van olyan ellenőr, aki úgy beszél angolul, mint ti cigányul. Három szót. Mégis kiküldik. Gondolnak rátok, nehogy elkényelmesedjete. A szélirányokat színekkel jelölik. Mindig ugyanazokkal a színekkel. Piros is van köztük, csak hogy tudjátok. Mert a cigányoknak is kedvébe akarnak járni. Azt mondják, te is lehetsz ellenőr, ha jól dolgozol. Szóval dolgozz, mint az állat, és várj türelemmel. Ez a mostani világ nem tart örökké. Ha marad egy kis időd munka után, lenyomják a te torkodon is a féregező programot. Jön a virtuális mócsing. Bekapod, szopogatod egy kicsit, és lenyeled. Ezt azonban nem kell rágni. Puha és kellemesen. Langyos és lágy. Csúszik, mint az osztriga koktél. Ha lement a torkodon, egy idő után ugyanaz jön majd ki belőled, ami a többiekből. Felcserélhető lesz az ürüléked, bármikor bárkiéval. Helyettesíthető lesz a végterméked, és te magad is kicserélhetővé válsz. Még azt is megmondják, hogy mi az életed értelme. Hidd el, ez az, ami jó neked. De ha mégse a pandurka & cirki (PC) menü mellett döntenél, akkor véletlen beleejtenez a tányérodba egy mérgezett repeszdarabot, és elvisznek a pénztárcádnak megfelelő kórházba és elaltatnak, egy kis időre vagy örökre, és egy lézerszikkével kiszereznek a beledből minden bajt és az összes fekete búbánatot. Kapsz műbelet is, ha a kórház eleget keres rajta. Ha ezután még élve maradsz, akkor beperelheted a nagy daráló cégvezetését. Ha elpusztulsz, a jogutódjaid járhatnak a bíróságokra. De csak óvatosan, mert – ha szegények a rokonok – még könnyen kideríthetik rólok az alperes ügyvédek, hogy ők tettek el láb alól. Szóval, ha szerencséd van, járhatnak a kádihoz, ameddig akarnak. Ezeregy napig, vagy ezeregy évig. It's free. Mert ugyanaz. A lényeg a dologban, hogy ha a rokonaid lúzernek születtek, akkor maradjanak is azok. Nem csak ebben az életükben, de az összes többiben. Hetedízigen. Meg, amit elbír a képzelet. Nyomják tovább a fekete mágiát. Mert, ha a rokonaid nyereségvágyból viszik az ügyet a bíróságra, és kiderül róluk, hogy csak a lóle mercedesz meg a but lové érdekli őket, akkor végük. A bíró szeme éles, és azonnal meglátja, amit meg kell látnia, és ezt mondja majd: „Ugyan már! Ezeket a szerencsétleneket semmi más nem foglalkoztatja, csak kártérítés. A felmenőjükhöz halálából akarnak meggazdagodni.”

– Szegények! Ennyire nem lehetnek buták! Nekik is fáj. Ez egy biztos. Mindenkinek fáj. De a pénzért sok mindenre képesek. Ha most nem is sajnó a bal pofájuk, még fog. Mert kapnak rá négy pofont. Beleképzelem magam a bőrükbe, ahogy az éhes szellemek kedvébe akarnak járni. Szörnyű lehet. – mondta Zelen, aki eddig egy fának dőlve aludt.

– Nem unalmas már ez a sok éhes szellem? – sóhajtott Poldy C., aki a legöregebb kerti törpe volt, és még a Monarchiában született.

– Aztán jön a Füttyentős. „Kész, vége. Fertig, Anschluss!” Így! – mondta Hercenberger, és élesen elfütyült a nemzeti gyászindulót. – Aztán a halálfejes fokosával belecsap a levegőbe, aminek a nyelvébe belerágták az évszámot: 2012.

– De tudjátok mit, elmesélek nektek egy másik történetet, hogy jó kedvetek legyen. OT hiába terjeszti, hogy nem én találtam ki. Nem igaz. Tudom, hogy jó ember és ritkán hazudik, de akkor maga is elhiszi.

Az egész történetet álmomban láttam. OT azt is híreszteli, hogy a mese teljes szövege megtalálható az Oral History Office Online (OHOO) honlapján. Ne higgyetek neki. A hivatal is tőlem vette át. Mert a hivatal nem lop. Rögtön folytatom, csak előbb mély lélegzetet veszek. Megpróbálom szó szerint elmondani a történetet. Nem lesz egyszerű, mert röhögő görcsöt kapok.

– Az utóbbi ránk férne!– jegyezték meg a törpék, és lefeküdtek a fűbe.

Szényi Zoltán: Hazafelé

